

Права жінок

«ПРАВА ЖІНОК – ПРАВА ЛЮДИНИ:
ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ»

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ	7
1.1. Становлення рівності в праві	7
1.2. Методологія дослідження	9
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА МІЖНАРОДНОМУ РІВНЯХ	11
2.1. Національне законодавство: нормативно-правові акти щодо забезпечення гендерної рівності в Україні	11
2.2. Міжнародне законодавство: міжнародно-правові акти щодо забезпечення гендерної рівності	14
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ.....	18
3.1. Основні проблеми забезпечення гендерної рівності в Україні	18
3.2. Міжнародний досвід захисту прав жінок від гендерної нерівності....	21
3.3. Шляхи подолання гендерної нерівності щодо жінок в Україні	23
ВИСНОВКИ.....	26
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	29

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

CEDAW – Конвенція Організації Об’єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок

ЄКПЛ – Європейська конвенція з прав людини

ЄС – Європейський Союз

Стамбульська конвенція – Конвенція Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами

ООН – Організація Об’єднаних Націй

ООН-Жінки – Структура Організації Об’єднаних Націй із питань гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок

ВСТУП

Актуальність теми. Протягом багатьох століть люди не раз доводили важливість дотримання рівності прав людини, що є цінністю демократичної, розвинутої та правової держави. Права жінок є невід'ємним складником загальних прав людини, дотримання яких є імперативною нормою для всіх на національному та міжнародних рівнях. І пояснення такої простої істини в сучасному демократичному суспільстві, де це має бути нормою - абсурд. На сьогодні основною небезпекою забезпечення прав жінок залишається гендерна нерівність. А не її вирішення, це прямий шлях до деградації людства й повернення його до періоду, коли жінкам не можна навіть було самим розпоряджатися своєю долею та тілом.

Тема захисту прав жінок від гендерної нерівності для сучасної України є актуальною. Проявляється вона в таких формах: низька представленість жінок у владі; далеко не всі жінки можуть отримувати належну заробітню працю; можливості для кар'єрного зростання майже відсутні, через що перед жінкою постає одвічний вибір між роботою та сім'єю; поширення сексизму в рекламі сприяє утвердженню сексуалізації жінок та дівчат, а неодноразові образливі висловлювання в ЗМІ від представників державної влади – це неповага і знецінення жіночої статті; традиційним залишається перекладання на жінку виховання дітей та виконання домашньої роботи. Таких проблем безліч, і проглянути їх можна у світових індексах гендерної рівності і прав людини, що показують наскільки країни світу близькі до стандартів рівних прав і можливостей.

Наприклад, Джорджтаунський університет США оприлюднив перелік країн за індексом безпеки й миру для жінок у 2019 році, де Україна перебуває на 105-му місці. Грузія на 46-му, а Польща на 25-му. Найкраща країна для життя жінок – Норвегія.

А індекс глобального гендерного розриву від Всесвітнього економічного форуму помістив Україну на 59-те місце зі 153-х країн між Гондурасом та Хорватією. Найкраща країна для жінок у світі – Ісландія.

Звичайно, «боротьба» за рівноправ'я ведеться давно, і казати, що прогресу немає, це не правильно. Правовий статус жінок у Європі суттєво покращився впродовж кількох десятиріч та до досягнення реальної рівності жінок та чоловіків на практиці ще далеко. Гендерна нерівність, як вже зазначалося вище, існує в багатьох сферах, де жінок та чоловіків примушують відповідати традиційним ролям нав'язаних застарілими поглядами суспільства, і тому, викорінення шкідливих гендерних стереотипів і сексизму відбувається дуже повільно. «Найяскравішим» прикладом прояву шкідливості стереотипів є насильство над жінками.

Отже, дослідження теми гендерна рівність у міжнародному праві є суттєво важливою задля захисту «women's human rights» (жіночі права людини) в Україні, задля розроблення плану забезпечення захисту прав жінок від гендерної нерівності. Адже, національне законодавство та ратифіковані міжнародні акти у сфері прав людини, нажаль, показують низьку дієвість.

Стан наукового дослідження. Над темою гендерної рівності в міжнародному, а також проблем забезпечення та захисту прав жінок плідно працювали такі науковці: Ю. А. Гончарова, Т.С. Ганзицька, В. Брайсон, Д. Томас, Ж. Мертус, Р. Дебнатх, М. Румянцева, Н. Бондаренко, О. Дашковська, Т. Мельничук, В. Іваненко, Ж. Пустовіт, Н. Плахотнюк, К. Левченко та ін.

Мета дослідження. Розкрити основні проблеми забезпечення гендерної рівності в Україні, а також дослідити міжнародний досвід захисту прав жінок від гендерної нерівності, і на основі цих матеріалів вказати шляхи подолання гендерної нерівності щодо жінок в Україні.

Завдання дослідження:

1. досліджено становлення рівності в праві;
2. вказати методи дослідження гендерної рівності в міжнародному праві;
3. розглянути національне законодавство України, а саме нормативно-правові акти щодо забезпечення гендерної рівності;

4. розглянути міжнародне законодавство, а саме міжнародно-правові акти щодо забезпечення гендерної рівності;
5. розкрити основні проблеми забезпечення гендерної рівності в Україні;
6. дослідити міжнародний досвід захисту прав жінок від гендерної нерівності;
7. вказати шляхи подолання гендерної нерівності щодо жінок в Україні.

Методологія дослідження. Під час написання наукової роботи були використані такі методи наукового дослідження: аналізу і синтезу, методи єдності логічного та історичного, системного підходу, формально-догматичний метод, історично-правовий метод, порівняльний метод, статистичний метод.

Наукова новизна. Уперше запропоновано: визначення поняття «права жінок»; проведення тестів на перевірку гендерної чутливості в судовій системі; запровадження гендерних квот для суддів.

Структура курсової роботи. Робота складається з переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, семи підрозділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

1.1. Становлення рівності в праві

Питання про права жінок та їх захист неодноразово порушували різні науковці в більшості країн світу. На різних етапах розвитку суспільства правове становище жінки неодноразово змінювалося. Зазвичай, вона перебувала в статусі підлеглої свого чоловіка за патріархальною системою, де повинна була слухати його у всьому та виховувати дітей. Хоча, згідно з правом Стародавнього Єгипту й Вавилону, дружина займала важливе місце в сім'ї, що говорить про ознаки рівності чоловіка та дружини.

Платон був одним із перших філософів, який зазначив необхідність рівності чоловіка та жінки. У своїй праці «Держава» філософ наголошував, що «як жінки, так і чоловіки можуть брати участь у всіх справах».

Як ідеологія, фемінізм зародився та набув офіційного визнання лише в кінці XIX ст. Феміністичний рух визнається теорією рівності статей, в основу якого було покладено захист прав жінок.

У свою чергу, першим публіцистичним проявом фемінізму вважається «Книга про місто Дами» («Le Livre de la cité des dames») 1405 р. Христини Пізанської, де вона описує ідеальне місто, у якому жінки знаходять притулок від несправедливого суспільства. Жінка, на думку Х. Пізанської, ні в чому не поступається чоловікові за своїми здібностями [1, с. 14].

Епоха Просвітництва (XVIII ст.) надала жінці право на публічне вільнодумство. У жіночих салонах прославлялися Дідро і Вольтер, Мері де ла Рів'єр Менлі (Англія) стала першою жінкою в Європі, яка очолила видавництво журналу [1, с. 14].

Першим документом про права жінок можна вважати «Декларація прав жінки і громадянки» написану в 1791 р. Олімпією де Гуж, французькою

письменницею, що кинула виклик патріархальному суспільству. У ньому вона прописала, що жінки – теж люди, і мають такі ж права, як і чоловіки. Послідовниць Олімпії де Гуж почали називати «феміністками».

Важливо зазначити роль суфражизму, це рух за надання жінкам виборчих прав, щоби жінки могли долучитися до політичної діяльності своєї країни. Суфражистки захищали рівність у оплаті праці та участі в профспілках, а радикальні феміністки боролися за право самостійно жінками розпоряджатися своїм тілом.

До Другої світової війни міжнародний механізм захисту прав жінок тільки зароджувався і стосувався лише окремих сторін становища жінки в суспільстві. Ініціатором поширення ідеї гендерної рівності і справедливості на міжнародному рівні виступила ООН [1, с. 28].

У вересні 1995 р. в Пекіні відбулася IV Всесвітня конференція, у ході якої було прийнято Пекінську декларацію і Платформу дій, що являли собою комплекс заходів і рекомендацій із розширення прав і можливостей жінок на шляху у XXI ст. [1, с. 34].

У 2010 р. було створено нову структуру ООН — ООН-жінки, яка займається питаннями гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок. Одна з основних її функцій — підтримка державних інститутів гендерної рівності в різних державах.

В 1917-му році фемінізм дістався і Радянського Союзу. Під час революції зрівнялися права жінок і чоловіків. А почалося все з численних статей про вільне кохання та сімейні відносини, нові підходи про виховання дітей.

Хочеться відмітити, що протягом дослідження становлення рівності в праві, ні разу не було закріплено нормативного визначення «права жінок». Тому, хочу запропонувати власний термін: «права жінок» — це сукупність прав, закріплених у законах України та міжнародних актах, з метою забезпечення рівних прав, свобод, обов'язків та можливостей для нормального існування та розвитку жінок на рівні з чоловіками у всіх сферах життєдіяльності, виконання

яких має імперативний характер, а їх порушення тягне за собою відповідальність.

Отже, боротьба за рівноправ'я між чоловіками та жінками пройшла довгий шлях, де жінки виборювали можливість мати хоча б часткові елементарні права брати участь у політичному житті своєї країни або мати можливість працювати, і таким чином, відійти від нав'язаної ролі суспільством домогосподарки та берегині домашнього вогнища. Важливо пам'ятати, що жінки й чоловіки рівні [5] від народження, і ніхто немає права їх обмежувати через помилкові стереотипні уявлення.

1.2. Методологія дослідження

Вивчаючи будь-який об'єкт наукового дослідження, основою його розробки завжди є методологія, тобто система принципів, підходів і методів наукового дослідження конкретного предмета, а також теоретичні засади їх використання при проведенні дослідів державно-правових явищ і процесів, за допомогою яких можна говорити про об'єктивність, повноту і всебічність цих досліджень.

Залежно від сфери поширення і охоплення досліджуваних явищ, їх характеру і специфіки всі методи, що застосовуються в науці теорії держави і права, поділяються на три групи, а саме: філософський метод; загальнонаукові методи; спеціальнонаукові методи [15, с. 78].

До філософського методу належить діалектика.

При написанні наукової роботи, було використано діалектичний метод дослідження розвитку ідеї рівності чоловіка і жінки та ознаки її прояву.

Крім цього, загальний метод філософської діалектики розкривається через: метод (принцип) єдності логічного та історичного [22, с. 65].

До загальнонаукових методів належать: аналіз та синтез, історико-правовий метод, системний підхід, статистичний метод, логіко-семантичний метод, метод порівняння та інші.

Аналіз – метод пізнання, який дає змогу поділити предмети дослідження на складові частини. Синтез, навпаки, з'єднує окремі частини чи риси предмета в єдине ціле [22, с. 12].

За допомогою аналізу і синтезу та єдності логічного та історичного було проаналізовано ключові поняття.

Історико-правовий метод було використано при наведенні історичних подій, які вплинули на формування та розвиток гендерної рівності в міжнародному праві на різних етапах розвитку суспільства, важливості встановлення правового статусу жінки, а також при дослідженні політико-правової думки, розвитку феміністичного руху та запровадженні декларацій, міжнародно правових актів, що сприяли розширенню прав та можливостей жінок.

До загальнонаукової методології слід віднести системний підхід, застосування якого потребує кожний об'єкт наукового дослідження [12, с. 72].

За допомогою системного підходу, було проаналізовано розвиток гендерної рівності в міжнародному праві та визначено основні проблеми забезпечення гендерної рівності в Україні.

Використання статистичного методу, було використано під час наведення показників світових індексів гендерної рівності й прав людини, що показують наскільки країни світу близькі до стандартів рівних прав і можливостей.

Порівняльний метод використовувався при вивченні міжнародного досвіду захисту прав жінок від гендерної нерівності, щоб на основі досліджених проблем забезпечення гендерної рівності в Україні, розробити шляхи їх подолання.

Формально-догматичний метод, допоміг здійснити аналіз нормативних приписів щодо жінок у змісті національного законодавств та міжнародно-правових актів у сфері забезпечення гендерної рівності та практики їх застосування.

РОЗДІЛ 2. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА МІЖНАРОДНОМУ РІВНЯХ

2.1. Національне законодавство: нормативно-правові акти щодо забезпечення гендерної рівності в Україні

Головним нормативно-правовим актом України, спрямованим на реалізацію жінками та чоловіками своїх рівних прав і можливостей, є Конституція, яка закріпила рівність прав жінок і чоловіків. Згідно статті 24 Конституції України «не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками» [17, ст. 24].

Крім, основного закону України існує низка важливих нормативно-правових актів, спрямованих на забезпечення гендерної рівності.

Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» було прийнято у 2005 р. з метою забезпечення досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі та застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією й законами України [4, с. 37].

Уперше в законодавстві України прописуються поняття «сексуальні домагання», і відповідно статті 22 «Оскарження дискримінації за ознакою статі та сексуальних домагань» та статті 23 «Відшкодування матеріальних збитків та моральної шкоди, завданих унаслідок дискримінації за ознакою статі чи сексуальних домагань» [6].

За порушення вимог законодавства настає цивільна, адміністративна та кримінальна відповідальність згідно із законом.

Закон «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» має на меті встановити засади запобігання та протидії дискримінації в Україні за допомогою визначення поняття дискримінації і її основних форм, а також запровадження принципу недискримінації в законодавстві України; встановлення заборон дискримінації, де обов'язково зазначаються дії, що не є дискримінаційними.

Формами дискримінації є пряма дискримінація, непряма дискримінація, підбурювання до дискримінації та утиск.

Оскільки дія Закону «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» поширюється на роботу системи соціального захисту населення, дотримання принципу недискримінації у своїй роботі є обов'язком для тих, хто там працює.

У Законі закріплений перелік ознак, за якими заборонена дискримінація: раса, колір шкіри, політичні переконання, релігійні та інші переконання, стать, вік, інвалідність, етнічне походження, сексуальна орієнтація або інші ознаки»

Законом «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначено організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, захисту прав та інтересів осіб, які постраждали від такого насильства, та основні напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству[7].

У Законі наведено визначення та форми прояву таких видів домашнього насильства, як фізичне, економічне, психологічне та сексуальне насильство.

Наведені визначення повністю відповідають формулюванню цих понять у Конвенції Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами, що є важливим для подальших кроків із ратифікації цього міжнародно-правового документу [4, с. 45].

Такий розширений підхід до визначення кола осіб, на яких поширюється закон, дозволяє подолати існуючі в цій сфері обмеження чинного законодавства,

які не дозволяли ефективно протидіяти домашньому насильству. Особливо це стосується колишнього подружжя, наречених, родичів, які пов'язані спільним побутом, що проживають разом, не утворюючи при цьому сім'ї у визначенні Сімейного кодексу України [4, с. 46].

Крім цього, у законодавчому акті доповнено та розширено перелік суб'єктів, на які покладено обов'язки запобігання та протидії домашньому насильству.

Також, до нових повноважень поліції віднесено анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, а також вилучення зброї та боєприпасів у порядку, визначеному законодавством [4, с. 48]. Визначено чіткий перелік спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству.

Кримінальним кодексом України передбачено відповідальність за злочини, що можуть бути скоєні як вияви гендерно зумовленого насильства, у тому числі щодо членів сім'ї та виступають проявом різних видів насильства [4, с. 48].

Також в Україні діє Закон України «Про торгівлю людьми». Відповідно до визначених у встановленому порядку повноважень у сфері протидії торгівлі людьми здійснюють заходи, спрямовані на викорінення передумов торгівлі людьми, зокрема щодо попередження насильства в сім'ї та дискримінації за ознакою статі (п.п. а п. 7 ч. 1 ст. 7 Закону) [24, с. 56].

Таким чином, в Україні діє спеціальне антидискримінаційне законодавство з визначеним переліком нормативно-правових актів. Конституція є основним закон, що спрямований на реалізацію жінками та чоловіками своїх рівних прав і можливостей. Важливим є Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству», у якому було введено поняття «домашнє насильство», його види, а також розширено коло осіб, на яких поширюється закон. Такий розширений підхід до визначення кола осіб, на яких поширюється закон, дозволяє подолати існуючі в цій сфері обмеження чинного законодавства, які не дозволяли

ефективно протидіяти домашньому насильству та визначено чіткий перелік спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству [4, с. 48].

2.2. Міжнародне законодавство: міжнародно-правові акти щодо забезпечення гендерної рівності

Згідно ст. 9 Конституції України зазначено, що: «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України» [17, ст. 9].

Про статус міжнародних угод визначено у ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України», яка, зокрема, вказує: «якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору» [9, ст. 19].

З наведеного вбачається, що норми чинних міжнародних договорів України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і мають більшу юридичну силу порівняно з іншими актами українського законодавства [24, с. 23].

Головною, на мою думку, конвенцією є Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (далі – CEDAW), що називають міжнародним біллем про права жінок. У ній визначено поняття дискримінації щодо жінок і план дій з боротьби з такою дискримінацією на національному рівні [16].

Конвенція була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН в грудні 1979 р. Її ратифікували 192 країни. 19 грудня 1980 року відбулося приєднання України до Конвенції.

Міжнародний документ протистоїть патріархальній моделі суспільства, яка на жаль, закріпилася протягом багатьох років. Згідно неї держави повинні

докладати зусиль з метою модифікації або ліквідації патріархальних гендерних ролей і стереотипів, культурних практик і соціальних норм.

Уперше у ній Конвенції наголошувалось на тому, що уряди мають нести відповідальність за дискримінацію жінок. Конвенція має відігравати, і у багатьох випадках відіграє, роль каталізатора у розвитку державної політики на національному та міжнародному рівнях [4, с. 19].

CEDAW спонукала уряди держав, які ратифікувати Конвенцію, кожні чотири роки подавати звіти про її виконання, що вперше примусило багато країн переосмислити те, що вирішення проблематики забезпечення прав жінок та ліквідації дискримінації є важливим.

Обов'язок поваги прав вимагає від держави утримуватися від втручання в здійснення прав, що гарантуються Конвенцією (стаття 2, пункт d)). Держава повинна скасувати всі положення свого законодавства, постанов, звичаїв і практик, що є дискримінацією щодо жінок (стаття 2, пункти f) і g)), а державні органи й установи - утриматися від здійснення яких-небудь дискримінаційних актів або дій [4, с. 121].

Одним з головних документів посилення залучення жінок до процесів досягнення миру та пост конфліктної розбудови є Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека», прийнята у 2000 році [4, с. 19].

Мета прийнята Резолюції: важливість донести, що жінки непропорційно страждають від військових конфліктів та їх наслідків, а в процесах прийняття рішень і проведення мирних перемовин не беруть участі [21].

Ратифікації Резолюція не потребує, тому що не є документом зобов'язального характеру, але держави-члени ООН повинні розробити національні плани дій щодо її виконання.

В Резолюції Рада Безпеки надає рекомендації як державам, так і міжнародним організаціям щодо залучення жінок до вирішення військових конфліктів, а саме: закликає держави забезпечувати більшу участь жінок на всіх рівнях прийняття рішень, пропонує державам-членам включати надані рекомендації до національних програм підготовки військового і цивільного

поліцейського персоналу, цивільного персоналу з проведення заходів щодо підтримки миру [4, с. 26].

Вона закликає всі сторони при погодженні і здійсненні мирних угод враховувати особливі потреби жінок і дівчаток в ході репатріації і переселення, а також в тому, що стосується реабілітації, реінтеграції та постконфліктного відновлення; підтримувати заходи, спрямовані на підтримку місцевих мирних ініціатив, запропонованих жінками, і місцевих процесів врегулювання конфліктів [4, с. 26].

Слід відмітити Європейську конвенцію про захист прав людини та основних свобод, яка має безпосереднє відношення до захисту прав постраждалих від насильства. Європейський суд з прав людини розглядає справи, які стосуються насильства щодо жінок, і рішення цього органу є обов'язковими до виконання.

Особа, яка страждає від домашнього насильства, може стати жертвою дискримінації, порушення права на ефективний правовий захист у тому випадку, якщо в державі не створено відповідних законів та не впроваджено на практиці принцип рівного доступу до засобів захисту прав в ситуації насильства в сім'ї [3].

Конвенція про попередження і боротьбу проти насильства щодо жінок і домашнього насильства (Стамбульська конвенція) документ Ради Європи, що розроблялася усіма державами-учасницями цієї організації, в тому числі і Україною у 2011 році. Проте, поки не ратифікована.

Заходи, передбачені Стамбульською конвенцією, які мають позитивно вплинути на захист постраждалих від насильства: має бути запроваджений комплекс заходів щодо протидії усім формам насильства щодо жінок; розширено коло осіб, які можуть нести відповідальність за вчинення домашнього насильства (партнер, друг, керівник на роботі і т.д.); можливість правоохоронним органам невідкладно змусити кривдника покинути будинок з метою забезпечення безпеки постраждалої; створення притулків, де постраждала зможе отримати тимчасовий прилисток; створення (підтримка діяльності) телефонних «гарячих»

ліній, які дадуть змогу постраждалій отримати інформацію про права та можливу допомогу; введення кримінальної відповідальності за всі види домашнього насильства; перенесення тягаря доказування з постраждалої сторони на кривдника [4, с. 30].

Важливу роль відіграє практика вирішення відповідних спорів такими судовими інституціями як Європейський суд з прав людини, Комітет ООН з прав людини, Комітет ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок, Суд Європейського Союзу [24, с. 25]. Так, найбільшу юридичну силу серед вказаних судових інституцій мають рішення Європейського суду з прав людини [24, с. 26].

Суд ЄС прийняв цілу низку рішень щодо рівної оплати праці для жінок і чоловіків, коли, не очікуючи кроків держави у виправленні становища нерівності, окремі приватні особи та ініціативні групи почали подавати скарги на чинне законодавство Держав-членів ЄС. Суд ЄС окреслив рівність чоловіків та жінок як тотальну, абсолютну рівність. Кожна Директива ЄС підлягає застосуванню з урахуванням практики її застосування, виробленої на рівні Суду ЄС [24, с. 28].

Міжнародні стандарти прав людини, закріплені у міжнародних договорах, ратифікованих Україною, виступають обов'язковим джерелом права, за допомогою яких регулюються суспільні відносини в державі та виступають безпосередньою основою вирішення справи. Положення міжнародних договорів не тільки мають використовуватися для додаткової аргументації правової позиції у справі, але й наділені пріоритетом перед національним законодавством у разі колізії [24, с. 28].

Таким чином, використання міжнародних документів, норми яких спрямовані на забезпечення рівних прав та можливостей жінок державами-учасницями є основними для європейської спільноти. В цих документах закріплені зобов'язання держав щодо дотримання прав жінок та забезпечення гендерної рівності, обов'язкової участі жінок у переговорах, особливо якщо це стосується встановлення миру та миробудування, а також звернення уваги на нагальні проблеми жінок.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ

3.1. Основні проблеми забезпечення гендерної рівності в Україні

На конституційному рівні встановлено, що громадяни є рівними перед законом, та мають однакові права і свободи у всіх сферах життєдіяльності.

Загалом, законодавство України визначається як недискримінаційне. Але, скільки б не приймалося законів, і не ратифікувалося міжнародних актів у сфері забезпечення прав людини, відповідно й прав жінок, існує одна проблема: застосування норм цих законів у практиці. Точніше їх незастосування у більшості випадках, а саме ігнорування відповідних положень в законах, формальні посилання на них, гендерно нейтральний підхід до розгляду справ пов'язаних із захистом прав жінок, призводять до порушення рівного доступу до правосуддя.

Дуже багато питань виникає до прийнятих законів України.

Закон України «Про забезпечення рівних прав і можливостей» в цілому, носить декларативний характер, тобто такий, що не передбачає ефективних механізмів боротьби із гендерною нерівністю. Наприклад, в Законі передбачається можливість оскарження дискримінації за ознакою статі та сексуальних домагань, і право на відшкодування матеріальних збитків та моральної шкоди, завданих унаслідок дискримінації за ознакою статі чи сексуальних домагань, але так само відсутні спеціальні механізми та інструменти їх застосування на практиці.

Небезпідставно звинувачують у цих же «гріхах» Закон України «Про запобігання та протидії дискримінації». У Законі гарантується право на відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданих унаслідок

дискримінації та притягнення до відповідальності порушників. Але, при цьому закріплено лише посилення на загальні норми [8].

Найпершими, хто страждає від порушень прав уразливі групи жінок і дівчат, до них відносяться жінки з ВІЛ/СНІД, жінки з інвалідністю, жінки з числа ВПО, жінки, задіяні у секс-індустрії, жінки-ЛБТІК, сільські жінки, жінки у місцях позбавлення волі, жінки похилого віку, ромські жінки тощо. Найчастіше вони зазнають множинної дискримінації.

Рівна участь жінок і чоловіків у процесі прийняття політичних є важливою для добре функціонуючої демократії. У цьому плані Україна зробила вагомі кроки, зокрема ухвалено виборчий кодекс, який вступить у силу 2023 році, де було запроваджено гендерні квоти на рівні 40%. Зараз кількість жінок у парламенті становить 20%, а на посадах опинилося 6 міністерок. Згідно кодексу, у кожному партійному списку мають бути як чоловіки, так і жінки. Та все ж є одне але, у разі порушення норми, наприклад, у випадку виключення жінки з партійного списку, ніякої відповідальності чи санкцій не буде, що спричиняє ризик продовження ігнорування гендерної рівності.

Права жінок зазнають дискримінацій у сфері зайнятості, що проявляється у відмові в працевлаштуванні, зокрема, коли роботодавці запитують чи була випадково не збирається жінка заміж, чи має дітей і так далі. З тих же причин низька представленість жінок на керівних посадах, через те, що побуту хибне уявлення, що жінка має сидіти вдома та доглядати дітей. Через поєднання роботи із сім'єю, жінці приходится працювати у дві зміни з гнучким графіком, але за менші гроші. Особливо гостро проявляється нерівність в оплаті, де за офіційними даними Державної статистики жінки заробляють на 28% менше за чоловіків.

Гендерні стереотипи є результатом і причиною глибоко вкорінених ставлень, цінностей, норм і упереджень. Їх використовують для виправдання та збереження історично встановленої влади чоловіків над жінками та, зокрема, сексистського ставлення, яке гальмує процес покращення ситуації з гендерною рівністю [23, с. 18].

Хочеться зазначити, що такі упередження можуть бути збережені під час розслідувань та судових засідань, особливо у випадках гендерно зумовленого насильства, та призводити до високого рівня непорозуміння і навіть недостатнього висвітлення подій [23, с. 27].

У нашій країні судді повинні вміти розглядати справи без культурних бар'єрів та гендерних стереотипів. Для цього, можна здійснювати своєрідні тести на перевірку гендерної чутливості у судовій системі. У разі не складання, направляти їх на підвищення кваліфікації. Крім цього, має бути гендерна рівність у середині представників Феміди. Для цього можна внести зміни до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» про введення гендерних квот на кшталт тих, що прописані у новому Виборчому кодексі.

Сексиські реклами, особливо на білбордах різних магазинів, дискредитують жінок та дівчат, внаслідок чого поширюється упереджене уявлення, що спричиняє дискримінації за статтю. Стереотипи призводять до насильства щодо жінок, сексистської мови ненависті щодо жінок, а також сприяють збереженню та зміцненню гендерних стереотипів і сексизму [23, с. 18].

Прикро те, що представники влади, діючи депутити, не гребують сексиськими висловлювання. А якщо депутати не поважають жінок, то як народ буде вести себе, беручи приклад? Більшість жінок, що працюють в парламенті виконують значну частину роботи, і замість того, щоб отримати вдячність за свою роботу, вони отримують ніж в спину. Зате проводити рейтинги чи красивий наш уряд вони завжди «за», підкреслюючи, що жінка всього на всього прикраса.

Всі проблеми гендерної нерівності у сферах життя об'єднує те, що воно спричиняє насильство над жінками, особливо його замовчання, що заважає боротьбі з ним. Досі не ратифіковано Стамбульської конвенції в Україні. Щодо неї вже не перший рік постає питання її ратифікації в Україні, яка вже підписана державою. Це найбільш прогресивніший міжнародний акт присвячений боротьбі проти гендерно-обумовленого насильства щодо жінок.

Загалом від насильства потерпають як жінки, так і чоловіки, але якщо розглядати це в цифрах, то загалом жертвами стають понад 90% жінок і дівчат.

Україна, як аналог прийняла Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та внесла зміни до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів, і це дійсно великі кроки до боротьби з гендерно-обумовленим насильством, та на жаль, поза законом залишаються такі форми загрози як переслідування та сексуальні домагання, які не визначені в Україні як злочини. А відтак, зростатиме недовіра як до правоохоронних органів, так і до держави, адже постраждалі не зможуть себе захистити та припинити скоєння злочину щодо себе, а злочинець, який мав би бути притягнутий до кримінальної відповідальності, буде далі продовжувати свої дії.

Ми громадяни європейської держави, які хочемо для себе та наших дітей безпечне життя у якому можемо захистити свої права, гідність та честь від насильства у будь-яких проявах. І тому, ратифікація Стамбульської конвенції має бути пріоритетом для нашої держави у 2020 році.

Таким чином, в Україні існують такі основні проблеми забезпечення гендерної рівності: низька представленість жінок у владі; дискримінацій у сфері зайнятості; нерівність в оплаті праці; сексизм, та як наслідок насильство. Всі вони ґрунтуються на стереотипних уявленнях про соціальні ролі жінок і чоловіків, а їх підтримання спричиняє обмеження в рівності та порушення прав жінок, відтак прав людини.

3.2. Міжнародний досвід захисту прав жінок від гендерної нерівності

Відповідно до даних досліджень гендерної рівності Світового банку лише шість країн мають хороші показники гендерної рівності: Бельгія, Данія, Латвія, Люксембург, Франція і Швеція.

Цікаво прослідкувати, міжнародний досвід по досягненню гендерної рівності. Що ж саме роблять інші країни, чого не робимо ми?

У Швеції сімейна політика сприяє активному заохоченню батька до виховання дитини. У 1974 році було запроваджено відпустку для нагляду за

дитиною для обох батьків, і згідно статистики, її використовують 70% чоловіків. За законом батьки отримують відпустку по 240 днів кожний (390 з цих днів оплачуються на 80% від зарплатні). Крім цього, вони можуть отримати відпустку до 120 днів на рік, якщо дитина захворіла та має вік до 16 років. Статистика показує, що цей вид відпустки використовують 41% чоловіків.

Також, держава впровадила спеціальні громадські підтримки для батьків, що збираються стати батьками, у формі освітніх груп. За даними дослідження 60% майбутніх батьків в Швеції беруть участь сьогодні в таких групах. Це сприяє розвінчуванню гендерного стереотипу про те, що турбота про дітей лише жіноча справа [18, с. 30].

Бельгія запровадила систему «часового кредиту», де працівниці та працівники мають право взяти відпустку на 1 рік або перейти на часткову роботу без розірвання трудового контракту та втрати соціальних виплат. Ця ж система надає можливість перейти на чотириденний робочий тиждень протягом п'яти років [18, с. 34].

Крім цього, у Бельгії був прийнятий закон 2012 року, де роботодавці повинні проводити аналіз структури заробітної плати, щоб у разі виявлення будь-яких відмінностей в оплаті праці чоловіків і жінок, їх було усунуто [18, с. 34].

У Данії Закон про робочі години надає право вимагати працівницям і працівникам зменшення робочого часу або переходити на часткову зайнятість без втрати роботи. За допомогою такої гнучкості надається можливість поєднувати роботу з вихованням дитини, де цією нагодою користуються 42% працівниць і працівників.

А у 2018 році уряд Франції впровадив п'ять нових заходів по боротьбі з насильством в сім'ї, де національна телефонна лінія допомоги та онлайн-платформи для повідомлення про напад отримуватимуть додаткове фінансування. Також, у Франції запровадили оплачувану відпустку по догляду за дитиною і збільшили штраф за сексуальні домагання на роботі [18, с. 36].

Жінки в Латвії працюють на повну ставку, і більше двох третин матерів з маленькими дітьми мають оплачувану роботу. У 2015 році країна підписала

угоду, де надавалися гнучкі умови праці для батьків з незвичайним графіком роботи (наприклад, тих, хто працює по ночах або у вихідні дні) [18, с. 38].

У Люксембурзі запроваджено оплачувані відпустки по догляду за дитиною до шести років для обох батьків до того, де працівники, що працюють повний робочий день отримують відпустку тривалістю від чотирьох до шести місяців.

Отже, досвід країн Європи, це той орієнтир, на який має спиратися Україна. Саме такий грамотний підхід до рівності жінок і чоловіків у всіх сферах життя та контроль за виконанням антидискримінаційного законодавства з боку держави є дієвим способом досягнення гендерної рівності.

3.3. Шляхи подолання гендерної нерівності щодо жінок в Україні

Удосконалення механізму забезпечення рівних і прав та можливостей жінок і чоловіків в Україні – це досягнення дотримання та захисту прав людини, що є важливою цінністю для демократичної та правової держави. Для цього мають бути застосовані відповідні заходи, спрямовані усунути порушення у різних сферах відносин.

Загалом, в Україні мають бути внесені зміни до положень законів, що мають декларативний характер, тобто такий, що не передбачає ефективних механізмів боротьби із гендерною нерівністю. Це стосується Закону України «Про забезпечення рівних прав і можливостей» та Закону України «Про запобігання та протидії дискримінації». У законах мають бути запроваджена обов’язкова відповідальність за порушення рівності, у тому числі й кримінальна. А не застосування чи ігнорування цієї відповідальності правоохоронними органами, мають тягти за собою накладання санкцій за не виконання закону. Також важливо зробити гендерний аналіз законодавства та усунути всі прогалини.

У випадку нерівності по відношенню до жінок є сфера зайнятості є суттєві зміни, адже у 2020 році запрацює новий Закон України «Про працю». Зокрема, у

новому законодавстві присутні положення щодо забезпечення рівних можливостей чоловіків та жінок у сфері праці, а також про підвищення доходів працівників. Чи вирішить це нерівність в оплаті та інших гендерних проблем, поки не відомо.

Ключовими, мають бути питання щодо запобігання та протидії дискримінації жінок із вразливих соціальних груп, зокрема, жінок з інвалідністю, хворих на ВІЛ-СНІД, похилого віку, з числа внутрішньо переміщених осіб, сільських жінок та жінок ромської національності; забезпечення прав жінок з вразливих соціальних груп в умовах реформи місцевого самоврядування та децентралізації; вдосконалення законодавства з питань захисту прав жінок із вразливих груп на основі дотримання принципу рівності прав жінок і чоловіків та недискримінації [26].

У боротьбі із сексизмом будуть ефективними будуть такі заходи: розглянути можливість законодавчої реформи, що засуджує сексизм і визначає та криміналізує сексистську мову ворожнечі; систематично переглядати всі закони, норми, політики тощо на наявність сексистської лексики або залежності від гендерних припущень і стереотипів, щоб замінити їх гендерно-чутливою термінологією; запровадити законодавство, що забороняє сексизм у ЗМІ та рекламі й заохочує моніторинг і виконання таких заходів; переглянути трудове законодавство, щоб заборонити сексизм і сексистські дії на роботі, а також просувати добрі практики, наприклад, аналіз ризиків, засоби їхнього пом'якшення й управління ними, механізми подання скарг, відшкодування для жертв і дисциплінарні заходи в рамках цивільних або адміністративних процесів; створити та просувати інструменти для боротьби із сексизмом у культурному й спортивному секторах, як-от навчальні матеріали та інструменти на тему гендерно-чутливої мови та спілкування [11, с. 15].

Таких заходів може бути безліч, головне, щоб вони реально впроваджувалися в країні.

Згідно Національного плану дій з виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок до

восьмої періодичної доповіді України про виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок на період до 2021 року, має бути передбачено вдосконалення гендерного законодавства через: удосконалення нормативно-правової бази у сфері протидії та запобігання дискримінації щодо жінок і дівчат; проведення навчання з питань дотримання прав жінок та включення гендерної складової до освітніх стандартів з підготовки фахівців; удосконалення механізмів ефективності розслідування випадків сексуального насильства та забезпечення надання допомоги постраждалим жінкам і дівчатам; удосконалення механізму забезпечення прав жінок і дівчат з вразливих груп, включаючи внутрішньо переміщених осіб, тих, які належать до національних меншин, осіб з інвалідністю; проведення інформаційної кампанії з підвищення правової обізнаності з питань прав жінок; покращення доступу дівчат і жінок до медичних, освітніх, правових та соціальних послуг тощо [26].

Також хочу додати, що має бути вирішене питання переслідувань та сексуальних домагань, від яких страждають жінки та дівчата. І у цьому нам може допомогти ратифікація Стамбульської конвенції.

А взагалі, забезпечення гендерної рівності буде тоді, коли буде надаватися належний правовий захист жінкам. Такий захист можна отримати від кваліфікованих юристів. Зараз найчастіше звертаються до громадських організацій, що працюють у напрямку надання допомоги постраждалим від гендерної нерівності та гендерно-обумовленого насильства.

Прогресивною у цьому плані є діяльність Асоціація жінок-юристок України, членкинею якої я є, що працює у напрямку захисту прав жінок, а також обміну знань, досвіду та підтримки жінок у юридичній професії. Серед їх розробок: рекомендації щодо ідентифікації гендерної дискримінації та надання правової допомоги у цьому плані, рекомендації впровадження гендерних політик у ВНЗ, надання правової допомоги жінкам із вразливих груп та багато іншого.

Держава має співпрацювати з такими організаціями, задля покращення надання допомоги громадянам та громадянкам нашої країни.

ВИСНОВКИ

Відповідно до поставлених завдань, можна зробити наступні висновки:

1) В результаті вивчення становлення рівності в праві було досліджено, що боротьба за рівноправ'я між чоловіками та жінками пройшла довгий шлях, де жінки виборювали можливість мати хоча б часткові елементарні права брати участь у політичному житті своєї країни або мати можливість працювати, і таким чином, відійти від нав'язаної ролі суспільством домогосподарки та берегині домашнього вогнища. Головну роль у відстоюванні прав жінок відіграв руху фемінізму та суфражизму, через яких сучасним жінкам доступні права та можливості на рівні з чоловіками, а саме бути вільними у розпорядженні своїм життям, починаючи від права вступати до університету та працювати, закінчуючи правом брати участь у виборах. Було запропоновано визначення поняття «права жінок»

2) Внаслідок дослідження методології дослідження гендерної рівності у міжнародному праві було вказано методи, що використовувалися під час написання наукової роботи. До них належать: аналізу і синтезу, методи єдності логічного та історичного, системного підходу, системно-структурний, діалектичний метод, формально-догматичний метод, історично-правовий метод, порівняльний метод, статистичний метод та метод логіко-семантичний.

3) В результаті вивчення національного законодавства щодо забезпечення гендерної рівності було розглянуто спеціальне антидискримінаційне законодавство з визначеним переліком нормативно-правових актів. Важливим є Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству», у якому було введено поняття «домашнє насильство», його види, а також розширено коло осіб, на яких поширюється закон. Такий розширений підхід до визначення кола осіб, на яких поширюється закон, дозволяє подолати існуючі в цій сфері обмеження чинного законодавства, які не дозволяли ефективно протидіяти домашньому насильству та визначено чіткий перелік спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству.

4) Внаслідок дослідження міжнародного законодавства щодо забезпечення гендерної рівності було розглянуто використання міжнародних документів, норми яких спрямовані на забезпечення рівних прав та можливостей жінок державами-учасницями є головними для європейської спільноти. В цих документах закріплені зобов'язання держав щодо дотримання прав жінок та забезпечення гендерної рівності, обов'язкової участі жінок у переговорах, особливо якщо це стосується встановлення миру та миробудування, а також звернення уваги на нагальні проблеми жінок.

5) В результаті вивчення основних проблем забезпечення гендерної рівності в Україні було розкрито, що в Україні існують такі основні проблеми забезпечення гендерної рівності: низька представленість жінок у владі; дискримінацій у сфері зайнятості; нерівність в оплаті праці; сексизм, та як наслідок насильство. Всі вони ґрунтуються на стереотипних уявленнях про соціальні ролі жінок і чоловіків, а їх підтримання спричиняє обмеження в рівності та порушення прав жінок, відтак прав людини. Для винесення об'єктивних судових рішень, потрібно здійснювати проведення тестів на перевірку гендерної чутливості у судовій системі та запровадити гендерні квоти для суддів.

6) Внаслідок дослідження міжнародного досвіду захисту прав жінок від гендерної нерівності було досліджено, що розробка програм та законів, за допомогою яких подружжя буде мати можливість поєднувати роботу з сім'єю, рівноправність в оплаті праці, гнучкі графіки роботи для матерів, допомога матерям в догляді за дитиною, щоб вони могли працювати повний день, поліпшення умов відпустки по догляду за дитиною та боротьба з домашнім насильством є одними з основних пріоритетів у сфері захисту прав жінок. Саме такий грамотний підхід до рівності жінок і чоловіків у всіх сферах життя та контроль за виконанням антидискримінаційного законодавства з боку держави є дієвим способом досягнення гендерної рівності. Досвід країн Європи, це той орієнтир, на який має спиратися Україна.

7 В результаті вивчення шляхів подолання гендерної нерівності щодо жінок в Україні було вказано удосконалення механізму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в Україні, через застосування відповідних заходів: зміни до положень законів, що мають декларативний характер, тобто такий, що не передбачає ефективних механізмів боротьби із гендерною нерівністю; запровадження законодавчої реформи, що засуджує сексизм і визначає та криміналізує сексистську мову ворожнечі; ратифікація Стамбульської конвенції. Крім цього, вдосконалення законодавства з питань захисту прав жінок із вразливих груп; проведення навчання з питань дотримання прав жінок та включення гендерної складової до освітніх стандартів з підготовки фахівців; удосконалення механізмів розслідування випадків сексуального насильства та забезпечення надання допомоги постраждалим жінкам і дівчатам; покращення доступу дівчат і жінок до медичних, освітніх, правових та соціальних послуг [26]. Держава має співпрацювати з організаціями у сфері захисту прав жінок, задля покращення надання допомоги громадянам та громадянкам нашої країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончарова Ю. А. Роль та місце принципу гендерної рівності в сучасному міжнародному праві : дис. канд. юр. наук. Київ, 2017. 200 с.
2. Гендерні стандарти сучасної освіти: збірка рекомендацій. Програма розвитку ООН в Україні. 2017. с. 330.
3. Європейська конвенція про права людини (змінена та доповнена Протоколом № 11). Strasbourg : Directorate General of Human Rights Council of Europe, 2001. 60 с.
4. Жінки. Мир. Безпека: Інформаційно-навчальний посібник з гендерних аспектів конфліктів для фахівців соціальної сфери. Київ, 2017. 172 с.
5. Загальна декларація прав людини : Декларація ООН від 10.12.1948 р. Офіційний вісник України, 2016. с. 30.
6. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 № 2866-IV. Офіційний вісник України. 2005. № 52. 561 с.
7. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 № 2229-VIII. Офіційний вісник України. 2018, № 5, ст.35.
8. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 6 вересня 2012 № 5207-VI. Офіційний вісник України. 2013, № 32, ст.412.
9. Закон України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 № 1906-IV. Офіційний вісник України. 2004, № 50, ст.540
10. Закон України «Про протидію торгівлі людьми» 20 вересня 2011 № 3739-VI. Офіційний вісник України, 2012, № 19-20, ст.173.
11. Запобігання та боротьба з сексизмом Рекомендація СМ / Рес (2019). Комітет міністрів Ради Європи. 2019. с. 34.
12. Зацерковний В. І. Методологія наукових досліджень : навч. посіб.. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 236 с.
13. Каламбет С.В. Методологія наукових досліджень: Навч. посіб. Дн-вськ: Вид-во Маковецький, 2015. 91 с.

14. Килимник І. І. Конспект лекцій із навчальної дисципліни «Міжнародне право» (для студентів денної та заочної форм навчання усіх спеціальностей університету). Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. 64 с.
15. Кириченко В. М., Куракін О. М. Теорія держави та права: модульний курс: Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2010. 264 с.
16. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18 грудня 1979 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_207.
17. Конституція України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 02.01.2020 р.: (офіц. текст.). К.: Паливода А. В., 2020. 64 с.
18. Кравчук М.В. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права: Навчальний посібник. 3-тє вид., змін, й доп. Тернопіль: Карт-бланш 2002. 247с.
19. Марценюк Т. Гендерна політика Європейського Союзу: Загальні принципи та найкращі практики. Міжнародний центр перспективних досліджень. 2015. С. 44.
20. Пушиліна О. Гендерна рівність і розвиток: Погляд у контексті Європейської стратегії України. Видавництво «Заповіт». 2016. С. 244.
21. Резолюція 1325 (2000), ухвалена Радою Безпеки на її 4213-му засіданні, 31 жовтня 2000 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_669.
22. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. Харків: Консум, 2001. 656 с.
23. Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 роки. Рада Європи. 2018. С. 59.
24. Уварова О. О. Захист прав жінок: Юридичні інструменти забезпечення гендерної рівності в Україні. Видавництво «ФОП Голембовська О. О.» 2019. 116 с.
25. Це можливо. Як шість країн домоглися рівноправності жінок і чоловіків. 2019. URL: <https://nv.ua/ukr/world/countries/ce-mozhливо-yak-shist-krajin-domoglisya-rivnopravnosti-zhinok-i-cholovikiv-50009328.html>.

26. Про парламентські слухання на тему: «Запобігання та протидія дискримінації жінок з вразливих соціальних груп» 10 жовтня 2018 року. URL: https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/vzayemodiya-z-vr-ukrayini/parlamentski-sluhannya-u-verhovnij-radi-ukrayini/2018-rik___/pro-parlamentski-sluhannya-na-temu-zapobigannya-ta-protidiya-diskriminaciyi-zhinok-z-vrazlivih-socialnih-grup-10-zhovtnya-2018-roku.